
ABD-RUSYA-ÇİN KISKACINDA KIRGIZİSTAN - 14 HAZİRAN 2010

Halit GÜLŞEN

12.04.2009

2005 yılında Kırgızistanda gerçekleştirilen bir sözde devrimle ülke yönetimini ele geçiren Bakiyevin, aynı yöntemlerle devrilmesinin ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmasının ardından, Kırgızistan yoğun bir çatışma ortamına sürüklenmiştir. Bu süreçte en fazla korkulan olmuş ve ülke içinde Kırgız-Özbek etnik çatışması başlamıştır. Kırgızistanın bugün içine sürüklendiği durumu anlayabilmek için son 5 yılda yaşanan olayları kısaca hatırlamakta yarar vardır.

2004 ve 2005 yıllarında ABD destekli sözde devrimler, Gürcistan ve Ukraynanın ardından Kırgızistanı da esir almıştı. Askar Akayev yönetiminin devrilerek Kurmanbek Bakiyevin başa gelmesi, Kırgızistan üzerinde ABD nüfuzunun artmasına zemin hazırlamıştı. Çünkü devrik lider Akayev döneminde Kırgızistan, ABD taleplerine olumlu yaklaşmamıştı. İlk olarak, ABDnin Irak işgaline destek vermemişti. İkinci olarak ise, ABDnin Kırgızistanda bulunan askeri üssüne AWACS erken uyarı uçakları konuşlandırma talebi, Akayev yönetimi tarafından uygun görülmemişti. Bununla da kalmayan Kırgız yönetimi, Rusya ile Kırgızistandaki Rus üssüne daha fazla silah konuşlandırılmasını sağlayacak bir anlaşmaya imza atmıştı. Bu gelişmeler, ABD yönetiminin Kırgız muhalefetiyle ilişkilerini yoğunlaştırmasının zeminini hazırladı ve 2004 yılında Kırgız muhalefetinden bazı temsilciler (Kurmanbek Bakiyev gibi) Washingtonda ağırlandı. Yapılan görüşmeler sonrasında bir açıklamada bulunan Linn Pasko, Kırgızistanda yönetimin değişmesi gerektiğini ifade etmişti.(1)

2005 yılında iktidara gelen Kurmanbek Bakiyev, tam anlamıyla kendi hanedanlığını kurma çalışmalarına girişti. Ülkede en büyük sorun fakirlik ve işsizlikken, Bakiyev iktidarı yakın çevresini önemli görevlere getirmek ve kendi zenginlerini yaratmanın ötesine geçemedi, -geçmedi-. İlerleyen dönemde Rusya-ABD arasında kalan Bakiyev, bu süreci de iyi yönetmeyi başaramadı. Ülkedeki ABD üssünü kapatma kararı aldı ancak bunu uygulayamadı ve geri adım atmak zorunda kaldı. Rusya, Bakiyevin bu konuda geri adım atmasından büyük rahatsızlık duydu. Çünkü ABD üssünün kapatılması karşılığında Rusya, Kırgızistana hatırı sayılır bir mali destekte bulunacaktı. Ancak Rusya bu rahatsızlığını resmi ağızlardan pek fazla dile getirmedi.

Kısacası, Bakiyev iktidarı 5 yıllık süreç içinde hem iç hem de dış politikada son derece başarılı bir yönetim sergiledi ve bir anlamda karşı devrimin zeminini hazırladı.

2010 Nisan ayında Kırgızistanda muhalefetin harekete geçmesi çok kısa sürede sonuç verdi ve Bakiyevin ülkeyi terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlandı. Ancak başa gelen geçici yönetim, ülke içinde huzuru sağlamakta başarısız kaldı. 2 aydır ülke içinde zaman zaman yaşanan çatışmalar, Kırgız-Özbek halkları arasında etnik bir iç savaşa dönmüştür. Bu Kırgızistanda yaşanan ilk etnik savaş değildir. Yaklaşık 1990lı yıllarda da Kırgızlarla-Özbekler arasında bir etnik savaş yaşanmış ve resmi rakamlara göre 1200 kişi hayatını kaybetmişti. Bugün geline nokta ise, şu an itibarıyla

resmi rakamlara göre 117 kişi hayatını kaybetmiştir ve 1000'in üzerinde yaralı bulunmaktadır. Çatışmalar ülkenin güneyindeki Oş ve Celalabad şehirlerinde artarak devam etmekte, evler yakılmakta ve yağmalanmaktadır. Geçici yönetim Rusyadan asker talebinde bulunmuş ancak Rusya şu an için bu talebe olumlu karşılık vermemiştir. Buna rağmen, 150 komandonun ülkede bulunan Rus üssünün güvenliğini ve burada çalışan Rus askerlerin ailelerini korumak amacıyla bölgeye sevk edildiği bildirilmiştir.

Kırgızistanda yaşanan durumla ilgili açıklamada bulunan geçici hükümetin güvenlik güçlerinden sorumlu hükümet başkanı yardımcısı Azimbek Beknazarov, bu çatışmanın etnik bir çatışma olduğunu ve net bir şekilde yönetildiğini belirtmiştir. Beknazarov bu açıklamasıyla, ülkedeki olayların belli güçler tarafından profesyonel bir biçimde yönlendirildiği imasında bulunmaktadır. 11 Haziran günü sabah saatlerinde halka hitaben bir konuşma yapan Geçici Dönem Kırgızistan Cumhurbaşkanı Roza Otunbayeva, güneyde zaten gerginliğin birkaç haftadır sürdüğünü söylemiştir. Yapılan hükümet toplantısı sonrasında Oş ve Üzgen şehirlerinde, ayrıca Oş ilinin Kara-Suuy ve Aravan ilçelerinde 20 Haziran 2010 tarihine kadar 20.00-06.00 saatleri arasında sıkıyönetim uygulamaya konmuş ancak bir sonuç alınamamıştır.(2)

Kırgızistanın en önemli özelliği, içinde bulunduğu jeopolitik konumdur. Bu jeopolitik konum Kırgızistanı ABD-Rusya-Çin üçgeninde sıkıştırmıştır.

Kırgızistan, ABD için son derece önemlidir. Çünkü ABD ordusunun Afganistana sağladığı lojistik desteğin % 90'ı, Kırgızistanda konuşlanmış olan ABD üssünden sağlanmaktadır. Ayrıca Kırgızistana tam anlamıyla yerleşebilecek olan bir ABD, Rusya ve Çine karşı Orta Asyada nüfuz sahibi olma açısından önemli bir hamle yapmış olacaktır. Çin ve Rusya içinse, bunun tam tersi bir durum söz konusudur ve Kırgızistan-Orta Asya bağlamında ABD ile çıkar çatışması içinde bulunmaktadırlar.

Rusya, Bakiyev iktidarına Kırgızistandaki ABD üssünün kapatılması için yoğun baskıda bulunmuş ancak bunda başarılı olamamıştı. Bugün, Bakiyev iktidarının devrilmesine Rusyanın destek verdiği, bölgeyi takip eden herkesin malumudur. Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistanda yaşanan sözde devrimler sonucunda Rus nüfuzu bu ülkelerde kısmen zayıflamıştı. Ancak, Rusyanın kaybettiği etkiyi yeniden kazanmaya başladığını söylemek mümkündür.

Çin açısından da Kırgızistan son derece önemlidir. Çin, 21. yüzyılda dünyaya karşı sunduğu en önemli mesajı ve dış politika temel esası olan Barışçıl Yükseliş kavramının mucibince, dünyanın bütün ülkeleriyle barışçıl ve ekonomik kalkınma temelli ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Çinin Barışçıl Yükseliş söyleminde en önemli esaslardan birisi ise hassas yapısı olan iç politikadaki istikrarı korumak adına sınır güvenliğini garanti altına almak ve komşu ülkelerle her açıdan iyi ilişkiler geliştirmektir. Bu yönüyle 90'lı yıllarda bağımsızlığına kavuşmuş, enerji kaynakları ve konumları itibarıyla stratejik önem arz eden ve nüfuzla açık Orta Asya devletleriyle münasebetler, Çinin sınır güvenliği açısından en çok önem verdiği konudur.(3) Kırgızlar, Çinin batı bölgelerinde Uygurlarla iç içe yaşamaktadır. Ayrıca Kırgızistan-Çin arasında uzun bir sınır bulunmaktadır. Bu nedenle Kırgızistanda yaşanan çatışmaların Çine sıçrama olasılığı bulunmaktadır.

Üç büyük güç açısından Kırgızistanın önemine vurgu yaptıktan sonra Türkiye açısından da Kırgızistanda yaşanan olayları değerlendirmemiz gerekmektedir.

Kırgızistanda yerleşik Türk Nüfusu (Ahıska ve Kırım) yaklaşık 35.700 olup, Kırgızistanda yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısı 6.500 kadardır. Kırgızistanda Manas ve Atatürk Ala-Too olmak

üzere iki Türk üniversitesi, Türk Dünyası ve Araşan Vakıflarına ait fakülteler, Anadolu Kız Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi ve Sebat Eğitim Kurumlarına ait 14 lise eğitim vermektedirler. Türkiye Kırgızistanın ithalatında dokuzuncu sırada ve ihracatında ise yedinci sıradadır. Kırgızistanda halen aktif olarak faaliyet gösteren 300 Türk firmasının toplam 300 milyon doları aşan yatırımı mevcuttur. 2008 yılında ihracatımız 191 milyon dolara, ithalatımız ise 48 milyon dolara ulaşmıştır.(4) Bunların dışında Türkiye-Kırgızistan arasındaki tarihsel bağları da göz ardı etmemek gerekmektedir. Nitekim yaşanan olaylar sonrasında, Kırgızistanda bulunan Türk büyükelçiliğinde kriz masası kurulmuş ve ülkede bulunan Türk vatandaşlarının güvenliği ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Kırgızistan'daki çatışmalardan dolayı bu ülkenin Calalabad ve Oş kentlerinde bulunan Türk vatandaşlarının tahliyesi için 2 uçağın gönderileceğini açıklanmıştır.

Gelinen noktada Kırgızistan, iç savaşın eşiğine gelmiştir. Olayların çevre ülkelere sıçrama ihtimali bulunmaktadır. Böyle bir durumda, bölgenin ateş yumağına dönebileceği ihtimaline karşılık bir an önce uluslararası örgütlerin devreye girmesi ve ülkede durumun kontrol altına alınabilmesi için yardımda bulunması gerekmektedir. Aksi halde, şu an için Kırgızistanla sınırlı olan krizin, bölgeyi etkisi altına alması kaçınılmaz olacaktır.

(1)İbrahim Kargöl, Kırgızistan'da 'Karşı Devrim', CIA'nın Kadife Devrimi Çöktü, Yeni Şafak, 14 Haziran 2010.

(2)Ali Asker, Kırgızistanda İç Savaş, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 11 Haziran 2010.

(3)Cihan Uğur, Kırgızistan Olayları ve Çinin Tutumu, TÜRKSAM, 21 Nisan 2010.

(4)Sinan Oğan, Kırgızistanda Etnik Çatışmalar Tehlikeli Boyutlara Ulaşırken Gazze Dehlizindeki Türkiye Hala Devrede Değil, TÜRKSAM, 12 Haziran 2010.

Kaynak/Source: